

Nederlandse export van dual-use goederen in kaart gebracht

(januari 2009 t/m juni 2011)

Campagne tegen Wapenhandel, juli 2012
Frank Slijper

Campagne tegen Wapenhandel

Kantoor Amsterdam
Anna Spenglerstraat 71
1054 NH Amsterdam
tel/fax 020 6164684

Kantoor Groningen
Postbus 7007
9701 JA Groningen
tel 050 3133247

info@stopwapenhandel.org
bank 39.04.07.380
www.stopwapenhandel.org

Foto voorpagina:

Beeldversterkerbuizen voor nachtzichtapparatuur.

Colofon

Uitgave: Campagne tegen Wapenhandel, juli 2012
Samenstelling: Frank Slijper

Inleiding

Nederland exporteert grote hoeveelheden goederen die zowel voor civiele als militaire doelen gebruikt kunnen worden: zogeheten dual-use goederen, of goederen voor tweërlei gebruik. De aard van deze goederen varieert van hightech elektronica en chemicaliën tot nachtzichtapparatuur en nucleaire technologie. Enkele jaren geleden was er veel aandacht voor de dual-use export, als gevolg van de strafzaken tegen Nederlandse zakenlui die illegaal dual-use goederen voor nucleaire c.q. chemische wapenprogramma's hadden geleverd. Momenteel staat het onderwerp in de belangstelling als gevolg van de publiciteit rond de handel in afluisterapparatuur en onderscheppingstechnologie voor internet met dictatoriale staten in het Midden-Oosten en Noord-Afrika. In Brussel wordt momenteel nieuwe Europese regelgeving hiervoor ontwikkeld.¹

Merkwaardigerwijs valt de discussie over dual-use exporten vrijwel volledig buiten het debat in de Tweede Kamer over het wapenexportbeleid, terwijl er voldoende aanleiding is om het integraal onderdeel te maken van dat debat. In de jaarlijkse rapportage aan de Tweede Kamer over het wapenexportbeleid blijven verleende dual-use exportvergunningen buiten beschouwing, zelfs die met een militaire bestemming. Dat is onlogisch en inconsistent, omdat geweigerde dual-use vergunningen wel worden opgenomen in diezelfde rapportage², en daarin ook wordt stilgestaan bij de ontwikkelingen in internationale fora rond dual-use exportcontrole.³ Opname van informatie over dual-use exporten met eindgebruik door krijgsmacht, politie of andere veiligheidsdiensten zou parlementaire controle op dergelijke handel sterk verbeteren. Nu worden Kamerleden geacht overzichten met ruwe, niet altijd eenduidige data door te ploegen om een idee van de Nederlandse dual-use exporten te krijgen – zo ze al op de hoogte zijn van het bestaan van dergelijke overzichten – die bovendien met zeer grote vertraging worden gepubliceerd.

Dit rapport belicht de Nederlandse dual-use export van de afgelopen jaren, legt problemen in de huidige manier van rapporteren bloot en doet enkele voorstellen om het huidige beleid te verbeteren.

¹ Het gros van deze goederen geldt vooralsnog niet als dual-use goederen en vallen daarom buiten deze paper. Later dit jaar publiceert de Campagne tegen Wapenhandel een studie rond de export van 'security' technologie.

² Zie bijlage 4 in: 'Het Nederlandse wapenexportbeleid in 2010', 22054 nr.178, 23 september 2011

³ Zie hoofdstuk 7 (Het Wassenaar Arrangement) in: 'Het Nederlandse wapenexportbeleid in 2010', 22054 nr.178, 23 september 2011

Wat zijn dual-use goederen?

Niet alleen de export van militaire goederen, maar ook de uitvoer van dual-use goederen valt in Nederland onder de vergunningplicht.⁴ De overheid maakt onderscheid tussen dual-use goederen die gebruikt kunnen worden voor massavernietigingswapens (biologische, chemische en nucleaire wapens) en 'conventionele' dual-use. Bij dual-use goederen die gebruikt kunnen worden voor de productie van massavernietigingswapens valt te denken aan chemicaliën die gebruikt kunnen worden voor de productie van gifgas, maar ook geheel onverdachte toepassingen in bijvoorbeeld zeep of drukinkt kunnen hebben. Ook vallen in deze categorie materialen voor uraniumverrijking: te gebruiken voor de productie van kernenergie, maar ook voor kernwapens. Een voorbeeld van dual-use goederen met 'conventioneel' militair gebruik is de nachtzichtapparatuur die gebruikt wordt in vizieren voor vuurwapens. Dezelfde technologie kan ook gebruikt worden voor de bewaking van (civiele) infrastructuur, en is mede daarom als dual-use gelabeld.

Het handboek strategische goederen, dat alle goederen waarvoor een exportvergunning nodig is benoemt, kent tien rubrieken – genummerd van 0 tot en met 9 - voor dual-use goederen.⁵

- 0 Nucleaire goederen
- 1 Materialen, chemicaliën, "micro-organismen", "toxines"
- 2 Materiaalbewerking
- 3 Elektronica
- 4 Computers
- 5 Telecommunicatie en "informatiebeveiliging"
- 6 Sensoren en lasers
- 7 Navigatie en vliegtuigelektronica
- 8 Zeewezen en schepen
- 9 Ruimtevaart en voortstuwing

Naar aanleiding van de Groene Revolutie in Iran⁶ en de Arabische lente⁷ is discussie ontstaan of de exportcontrole voldoet voor bijvoorbeeld apparatuur waarmee internetgebruik gecontroleerd en aan banden gelegd kan worden.⁸ Westerse spionageapparatuur bleek geleverd te zijn aan autoritaire regimes in Iran, Syrië en Libië, terwijl misbruik van die goederen voor mensenrechtenschendingen voor de hand lag. De Europese Commissie komt later dit jaar met voorstellen om de exportcontrole op dit punt te verbeteren.⁹

⁴ In de terminologie vallen militaire goederen en dual-use goederen beide onder de paraplu naam 'strategische goederen'

⁵ Zie inleiding Handboek Strategische Goederen: <http://www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/rapporten/2012/04/04/lijst-met-dual-use-goederen-met-regime-aanduiding/lijst-met-dual-use-goederen-met-regime-aanduiding-bijlage-bij-handboek.pdf>

⁶ Zie ondermeer: Jonathan Fildes, 'MEPs condemn NokiaSiemens 'surveillance tech' in Iran', BBC News, 11 februari 2010 (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8511035.stm>)

⁷ Zie overzichtsstudie van Ben Wagner, 'Exporting Censorship and Surveillance Technology, ', Hivos (<http://www.hivos.nl/eng/Hivos-Knowledge-Programme/Themes/Digital-Natives-with-a-Cause/Publications/Exporting-Censorship-and-Surveillance-Technology>)

⁸ Marietje Schaake, 'Stop de digitale wapenhandel', Volkskrant, 8 november 2011 (<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2824/Politiek/article/detail/3022542/2011/11/08/Stop-de-digitale-wapenhandel.dhtml>); Ben Elgin and Vernon Silver, 'Syria Crackdown Gets Italy Firms Aid With U.S.-Europe Spy Gear', Bloomberg, 4 november 2011 (<http://www.bloomberg.com/news/2011-11-03/syria-crackdown-gets-italy-firm-s-aid-with-u-s-europe-spy-gear.html>); Valentina Pop, 'EU companies banned from selling spyware to repressive regimes', EUObserver.com, 11 oktober 2011 (<http://euobserver.com/1018/113791>)

⁹ Zie beantwoording Kamervragen Pechtold en Verhoeven (D66) over gebruik van Europese technologie bij

Regelgeving

Voor dual-use goederen geldt een ander exportcontroleregime dan voor militaire goederen. Waar voor de uitvoer van militaire goederen vrijwel altijd een vergunning vereist is¹⁰, geldt voor de export van dual-use goederen een reeks uitzonderingen. Allereerst geldt voor uitvoer binnen de Europese Unie geen vergunningsplicht, uitgezonderd de meest gevoelige dual-use goederen¹¹. Dit is geregeld in de Europese verordening voor het verkeer van dual-use goederen.¹² Momenteel is deze verordening toe aan een herziening. In een zogeheten Groenboek heeft de Europese Commissie wijzigingen voorgesteld, die door de Nederlandse regering grotendeels positief zijn beoordeeld.¹³ Niettemin hamert Nederland op een betere uitwisseling van informatie tussen de lidstaten en voelt het weinig voor de wens van de Europese Commissie om een deel van de bestaande controlemechanismen te versoepelen.

Het Nederlands dual-use exportcontrolesysteem is volgens de overheid “gebaseerd op risicoanalyses. De nadruk ligt bij de controle vooraf. Het gaat er om met behulp van risicoanalyses en, waar nodig, het verkrijgen van extra waarborgen, de risico’s van ongewenst gebruik of doorgeleiding naar een onwenselijke bestemming tot een minimum te beperken. Een vergunning wordt alleen verleend als de overheid de overtuiging heeft dat de goederen worden gebruikt voor het opgegeven en acceptabel bevonden eindgebruik.”¹⁴ Meer daarover bij de analyse van de verleende vergunningen.

mensenrechtenschendingen, 16 januari 2012. Later dit jaar publiceert de Campagne tegen Wapenhandel een studie rond de export van ‘security’ technologie.

¹⁰ Behalve voor uitvoer naar België en Luxemburg (meldplicht), of voor de uitvoer van Nederlands militair materieel bestemd voor buitenlandse oefeningen, of buitenlands materieel bestemd voor vliegshows en dergelijke in Nederland; zie p.19 Handboek Strategische Goederen. Overigens is de vergunningplicht voor intra-Europese handel in militaire goederen flink versoepeld met de introductie van zogenaamde algemene vergunningen.

¹¹ Zoals benoemd in de Bijlage IV van de dual-use verordening

¹² Verordening (EG) nr. 428/2009 van de Raad van de Europese Unie van 5 mei 2009 tot instelling van een communautaire regeling voor controle op de uitvoer, de overbrenging, de tussenhandel en de doorvoer van producten voor tweëerlei gebruik (Pb.2009 L134); zie: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:134:0001:0269:NL:PDF>, laatst gewijzigd op 16 november 2011: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:326:0026:0044:NL:PDF>

¹³ ‘The dual-use export control system of the European Union: ensuring security and competitiveness in a changing world’ (COM(2011) 393 final), 30 juni 2011 (<http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/148020.htm>) en de kabinetsreactie van 20 september 2011: <http://www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2011/09/21/kamerbrief-kabinetsreactie-groenboek-exportcontrole-dual-usegoederen/kamerbrief-kabinetsreactie-groenboek-exportcontrole-dual-usegoederen.pdf>

¹⁴ Handboek Strategische Goederen, versie juni 2012, p. 36 (<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/exportcontrole-strategische-goederen/documenten-en-publicaties/rapporten/2006/10/23/handboek-strategische-goederen.html>)

Soorten vergunningen

Voor de uitvoer van dual-use goederen bestaan drie soorten vergunningen: algemene, globale en individuele vergunningen.

Algemene vergunningen bestaan in verschillende varianten, afhankelijk van ondermeer de bestemming en de aard van de goederen.¹⁵ Voorwaarde voor een algemene vergunning is dat de exporteur zich eenmalig registreert bij de CDIU¹⁶. De algemene vergunningen zijn in principe voor onbepaalde tijd geldig. Algemene vergunningen gelden niet voor exporten waarvan de uitvoerder weet dat ze voor militair gebruik zijn.

Globale vergunningen worden afgegeven voor export van een bepaald type of categorie goederen naar één of meer gespecificeerde bestemmingen.

Voor eenmalige exporten, exporten van gevoelige goederen, dan wel gevoelige bestemmingen is een **individuele** vergunning vereist.

Vergunningen zijn in beginsel een jaar geldig, maar worden voor dual-use exporten ook voor een periode van maximaal drie jaar afgegeven.

Catch-all

In bepaalde gevallen kunnen ook goederen die niet op de lijsten van strategische goederen voorkomen onderworpen worden aan vergunningsplicht, op basis van de zogeheten catch-all beschikking. Dit is het geval wanneer er aanwijzingen zijn dat de betreffende goederen voor militair gebruik bestemd zijn in landen waarvoor een wapenembargo geldt, of wanneer sprake is van exporten van goederen waarvan vermoed wordt dat deze voor de ontwikkeling van massavernietigingswapens dienen. Tenslotte kan de overheid ook "om redenen van openbare veiligheid of uit mensenrechtenoverwegingen een verbod instellen op, of een vergunning verplicht stellen voor de uitvoer van dual-use goederen die niet op de [...] dual-use verordening voorkomen."¹⁷ In al deze gevallen is de overheid in belangrijke mate afhankelijk van tips van inlichtingendiensten, of van toevalstreffers van de douane, bijvoorbeeld omdat een land van eindbestemming als verdacht geldt.

Helaas publiceert de overheid geen overzichten van opgelegde catch-all beschikkingen. Tot dusverre zijn die alleen op speciaal verzoek gegeven. Het is belangrijk dat meer inzicht in het gebruik van dit instrument bestaat. **Om die reden pleiten wij ook voor opname van een tabel met opgelegde catch-all beschikkingen in het jaarrapport wapenexportbeleid van de regering.**

¹⁵ Zie voor een nadere uitleg het handboek Strategische Goederen, versie juni 2012, p.33 (<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/exportcontrole-strategische-goederen/documenten-en-publicaties/rapporten/2006/10/23/handboek-strategische-goederen.html>)

¹⁶ Centrale Dienst voor de In- en Uitvoer, onderdeel van Belastingdienst/Douane, loket voor aanvraag van exportvergunningen.

¹⁷ Zoals benoemd in artikel 4 van de dual-use verordening, zie Handboek Strategische Goederen, versie juni 2012, p.18 (<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/exportcontrole-strategische-goederen/documenten-en-publicaties/rapporten/2006/10/23/handboek-strategische-goederen.html>)

Aantallen verleende vergunningen

In de jaarlijkse analyse die de Campagne tegen Wapenhandel maakt van het Nederlands wapenexportbeleid namen we voor de jaren 2008 en eerder een korte overzicht op van vergunningen voor dual-use exporten.¹⁸ Vanwege voortdurende vertragingen in de publicatie van die vergunningsgegevens was dat de afgelopen jaren niet mogelijk. Daarom hieronder een overzicht van de meest in het oog springende dual-use uitvoervergunningen voor de meest recent beschikbare periode, te weten januari 2009 tot en met juni 2011.

Het eerste dat opvalt is dat het aantal verleende uitvoervergunningen de laatste jaren flink is gestegen, van 408 in 2007 (via 534 in 2008 en 533 in 2009) naar 580 in 2010, en 309 voor de eerste helft van 2011. Het is niet duidelijk waaraan deze stijging te wijten is.

Ook valt op dat verstrekte vergunningen kolossale exportwaarden kunnen vertegenwoordigen. Van de 1422 vergunningen sinds 2009 hebben 26 een waarde van 100 miljoen euro of meer, met een hoogste waarde van 698 miljoen euro. De meeste van deze omvangrijke vergunningen zijn voor de uitvoer van apparatuur voor 'informatiebeveiliging' of voor **productieapparatuur voor halfgeleiders** (chips). Het gros van deze vergunningen betreft exporten van ondermeer Sun Microsystems en bedrijven die uit Philips zijn voortgekomen.¹⁹ Volgens de overheid gaat het daarbij om 'intra-company' vergunningen of voor leveranties aan andere elektronicafabrikanten.²⁰

Daarnaast is Nederland een grote exporteur van allerlei aan **uraniumverrijking** gerelateerde spullen, zowel (laagverrijkt) uranium zelf, als (onderdelen van) ultracentrifuges, voor civiel nucleair gebruik in landen als Duitsland, Frankrijk en de VS.

Zover wij kunnen inschatten zijn deze omvangrijke vergunningen minder relevant vanuit wapenexportperspectief.

Export van informatie- of chipproductietechnologie (net als veel andere dual-use goederen) wordt alleen als gevoelig beschouwd wanneer die bestemd zou zijn voor landen waarvan Nederland – met het oog op eventueel militair gebruik - niet graag ziet dat die de beschikking krijgen over de meest geavanceerde elektronica. Daarbij kan gedacht worden aan landen als India, Pakistan en Israël. Bovenbedoelde grote vergunningen sluiten dergelijke bestemmingen uit, omdat daarvoor individuele vergunningen vereist zijn. Zulke individuele vergunningen zijn overigens zeker niet kansloos, afhankelijk van het opgegeven eindgebruik van de goederen.

Zo is de afgelopen jaren een serie individuele vergunningen afgegeven voor de export en reparatie van apparatuur en software "voor informatiebeveiliging" naar ondermeer **Irak, Jordanië, Libanon en Libië**. Volgens informatie van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie waren die bestemd voor lokale mobiele telecom aanbieders, of in sommige gevallen bankwezen of industrie. In het geval van een vergunning voor **Mauritanië** was die voor het bevolkingsregister.²¹ In een deel van die gevallen is de relatie met encryptie reden voor de vergunningplicht.

¹⁸ Zie 'Analyse Nederlandse wapenexportvergunningen' voor 2004 t/m 2008 (<http://www.stopwapenhandel.org/publicaties/term/5>)

¹⁹ Presentatie op voorlichtingsbijeenkomst strategische goederen, Ministerie van EL&I, 23 februari 2012; voor de hand liggen ondermeer ASML (chipproductie machines) en NXP Semiconductors.

²⁰ Correspondentie met Ministerie van EL&I, ontvangen 16 mei 2012

²¹ Correspondentie met Ministerie van EL&I, ontvangen 16 mei 2012

Verleende vergunningen: soorten goederen

In deze paragraaf bekijken we de export van achtereenvolgens nachtzichtapparatuur en radar; chemicaliën; en overige opmerkelijke exportvergunningen.

- Nachtzichtapparatuur en radar

Zoals uit de vorige paragraaf valt te concluderen is het beoogde eindgebruik van de dual-use exporten in eerste instantie relevanter dan de waarde. Bij een paar soorten goederen wordt militair gebruik specifiek opgegeven. Dat geldt vooral voor vergunningen voor **nachtzichtapparatuur**: zogenaamde tweede generatie **beeldversterkerbuizen** en ook speciale **camera's**. Sinds een paar jaar exporteert Nederland ook als dual-use geclassificeerde (**draagbare**) **radarsystemen**, meestal voor grensbewaking of beveiliging van infrastructuur.

Zoals blijkt uit onderstaande tabel gaat het daarbij ook om grote bedragen. Het **Zuid-Koreaanse leger** spant de kroon met een serie vergunningen voor beeldversterkerbuizen voor nachtzichtapparatuur ter waarde van in totaal 67 miljoen euro. De landmacht is de grootste afnemer. Grote kans dus dat Noord-Koreaanse militairen 's nachts met Nederlandse kijkers in de gaten gehouden worden. Hoewel Europese wapenexportregels leveranties aan conflictgebieden verbieden, levert Nederland al jaren op grote schaal militair materieel aan Zuid-Korea.

Verder springen grote vergunningen voor exporten van speciale camera's naar Arabische landen in het oog: **Qatar** (17 miljoen euro), **Saoedi-Arabië** (ruim 12 miljoen), **Marokko** (10 miljoen) en **Egypte** (ruim 7,5 miljoen). Als eindgebruik van de camera's wordt genoemd "grensbewaking" of "militair gebruik". Veel van de camera's zijn van Zweedse makelij; klaarblijkelijk worden die via een Nederlandse partner doorgeleverd.

In het geval van **Egypte** en **Marokko** werden verder ook licenties afgegeven voor de export van beeldversterkerbuizen voor militair gebruik ter waarde van respectievelijk 1,75 miljoen en 772.000 euro.

De erbarmelijk slechte mensenrechtensituatie in Saoedi-Arabië is klaarblijkelijk niet van invloed geweest op de toekenning van vergunningen voor dat land. In het geval van Marokko staat Nederland leveringen aan de landmacht en de grenswacht van Marokko toe, ondanks de bezetting van de Westelijke Sahara en dus het mogelijk gebruik in een 'intern' conflict. Het is onduidelijk waarom een strikte toepassing van de exportcriteria in deze gevallen niet tot weigering van de vergunning heeft geleid.

Andere grotere afnemers zijn **India** (een kleine 12,5 miljoen euro), **Singapore** (6 miljoen) en **Colombia** (4 miljoen). Zeker in het geval van Colombia zijn deze vergunningen opmerkelijk, gezien de jarenlange strijd tussen leger en verschillende guerrillagroepen. Exportcriteria verbieden levering van militair materieel wanneer de kans op inzet daarvan in een binnenlands conflict reëel is.

Datzelfde geldt ook voor India, waar daarnaast ook sprake is van internationale spanningen, met name met Pakistan, langs de bestandslijn in Kasjmir. Onduidelijk is dat bij twee grote vergunningen de eindgebruiker niet benoemd wordt. In antwoord op vragen hierover schrijft het ministerie van EL&I dat die beeldversterkerbuizen in Israëliëse kijkers zijn ingebouwd, en dat veiligheidsdiensten, vallende onder het Ministry of Home Affairs de gebruikers ervan zijn.²² Naast de grenswachten vallen ook de bijna vijftienduizend National Security Guards onder het ministerie van Binnenlandse Zaken. Deze 'black cat commandos' staan bekend als India's belangrijkste contraterrorisme

²² Correspondentie met Ministerie van EL&I, ontvangen 16 mei 2012

organisatie.²³ Wat dat betreft rijst de vraag hoe de export zich verhoudt tot het potentieel gebruik van deze apparatuur in interne en regionale conflicten (exportcriteria 3 en 4).

Tabel 1: **Exportvergunningen voor optische apparatuur**
(vergunningen vanaf 1.000.000 euro, op land van bestemming)

Datum	Omschrijving	Eindgebruik	Bestemming	Waarde
23-06-2010	Camera's	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (sportevenementen)	China	1.026.000
27-03-2009	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Tbv militair gebruik	Colombia	4.100.124
11-05-2010	Camera's	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (civiel)	Diverse landen	100.000.000 ²⁴
26-05-2011	Camera's	Tbv civiel gebruik	Diverse landen	13.000.000
27-12-2010	Camera's	Diversen (zie toelichting)	Diverse landen	10.425.000
29-09-2010	Camera's	Tbv militair gebruik	Egypte	7.671.604
04-09-2009	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Tbv militair gebruik	Frankrijk	10.299.538
24-02-2010	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Nachtzichtsysteem	India	6.901.416
27-06-2011	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Nachtzichtsysteem	India	3.588.737
26-08-2009	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Tbv militair gebruik	India	1.964.235
28-05-2009	Camera's	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (grensbewaking)	Marokko	9.622.200
09-12-2009	Camera's	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (grensbewaking)	Qatar	8.333.747
16-02-2010	Camera's	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (grensbewaking)	Qatar	8.333.747
02-03-2010	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Tbv de jacht	Rusland	4.000.000
24-03-2009	Camera's	Surveillance en beveiligingsdoeleinden	Rusland	3.306.160
15-04-2009	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Tbv de jacht	Rusland	3.000.000
02-03-2011	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Tbv de jacht	Rusland	2.500.000
20-12-2010	Camera's	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (civiel)	Rusland	2.149.743
09-07-2010	Camera's	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (civiel)	Rusland	1.753.524
06-02-2009	Camera's	Surveillance en beveiligingsdoeleinden	Rusland	1.083.315
06-10-2010	Camera's	Surveillance en beveiligingsdoeleinden	Saoedi-Arabië	7.969.797
02-12-2009	Camera's	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (grensbewaking)	Saoedi-Arabië	2.649.350
03-09-2009	Camera's	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (grensbewaking)	Saoedi-Arabië	1.695.141
19-03-2009	(Tweede generatie)	Nachtzichtsysteem	Singapore	3.505.400

²³ http://en.wikipedia.org/wiki/National_Security_Guard

²⁴ Deze vergunning staat op het moment van schrijven op de website van de rijksoverheid voor een waarde van 1 euro genoteerd, maar volgens een het ministerie van EL&I staat de vergunning bij hen in de boeken voor 100 miljoen euro en met een geldigheid voor 83 landen/bestemmingen (correspondentie met Ministerie van EL&I, ontvangen 16 mei 2012).

Nederlandse export van dual-use goederen in kaart gebracht
- CAMPAGNE TEGEN WAPENHANDEL

	beeldversterkerbuizen			
19-03-2009	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Nachtzichtsyste men	Singapore	2.293.980
13-11-2009	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Tbv militair gebruik (marine)	Thailand	1.560.470
09-07-2009	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Tbv militair gebruik (luchtmacht)	Turkije	1.977.900
26-01-2011	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Tbv militair gebruik (landmacht)	Zuid-Korea	25.276.000
13-05-2009	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Tbv militair gebruik (landmacht)	Zuid-Korea	13.865.760
06-10-2010	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Nachtzichtsyste men tbv militair gebruik	Zuid-Korea	7.572.000
26-01-2011	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Nachtzichtsyste men tbv militair gebruik	Zuid-Korea	5.874.000
06-10-2010	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Nachtzichtsyste men tbv militair gebruik	Zuid-Korea	4.353.900
09-06-2010	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Nachtzichtsyste men tbv militair gebruik	Zuid-Korea	3.414.939
06-10-2010	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Nachtzichtsyste men tbv militair gebruik	Zuid-Korea	2.271.600
07-05-2009	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Tbv militair gebruik (marine)	Zuid-Korea	2.097.405
16-09-2010	(Tweede generatie) beeldversterkerbuizen	Tbv militair gebruik	Zuid-Korea	1.179.339

In het licht van de bombardementen die de **Turkse luchtmacht** al jaren uitvoert op Koerdische doelen - in eigen land en over de grens in Irak - is ook de vergunning van 2 miljoen euro voor beeldversterkerbuizen voor de Turkse luchtmacht controversieel. Het valt moeilijk te begrijpen hoe Buitenlandse Zaken hiervoor groen licht heeft kunnen geven, gezien het risico op gebruik in een intern, dan wel regionaal conflict (resp. criteria 3 en 4 van het wapenexportbeleid).

In het geval van **Rusland** wordt het gebruik meestal wel vermeld, mogelijk vanwege de gevoeligheid van leveranties aan het Russische leger, vanwege zijn slechte mensenrechtenreputatie en de militaire operaties in de Kaukasus.

Zoals reeds in eerdere rapporten genoemd²⁵ hebben wij vraagtekens bij de regelmatig terugkerende omschrijving "tbv de jacht". Kent Rusland zoveel jagers met nachtvizieren dat daarvoor beeldversterkerbuizen ter waarde van vele miljoenen euro's vanuit Nederland worden verkocht? In de periode januari 2009 – juni 2011 waren alle grote vergunningen voor beeldversterkerbuizen voor Rusland vergunningen "tbv de jacht" - totale waarde 9,5 miljoen euro.

In 2007 meldde de regering dat "vanzelfsprekend [...] het risico op gebruik van de goederen in Tsjetsjenië een belangrijke afwegingsgrond" vormt, maar dat op basis van de eindgebruikersverklaringen, die bij de uitvoervergunningen verlangd worden, "geen reden [was] om een dergelijk gebruik te veronderstellen".²⁶

Feit is dat het bedrijf Photonis, producent van nachtzichtapparatuur (beeldversterkerbuizen) in elk geval in 2008 en 2009 op de Interpolitex wapenbeurs in Rusland stond.²⁷ Sindsdien laat het zich vertegenwoordigen²⁸ door zijn verkoopagent

²⁵ Zie de 'Analyse Nederlandse wapenexportvergunningen' over 2007 en 2008 van de Campagne tegen Wapenhandel

²⁶ Vraag 26 in 'Lijst van vragen antwoorden', Tweede Kamer, 22054 nr.117, 11 april 2007

²⁷ http://www.dep.nl/holding/past_events/

²⁸ http://www.photonis.nl/holding/past_events/interpolitex_moscow_russia en

Lahoux Optics.²⁹ Het valt moeilijk in te zien, waarom bedrijven daar jaar in jaar uit staan als ze geen afzetmogelijkheden zouden hebben binnen de Russische staatsveiligheidssector.

Van één vergunning is wél bekend dat die voor die sector is: voor 300.000 euro werden beeldversterkerbuizen geleverd voor de dienst die de Russische president en andere hoogwaardigheidsbekleders beveiligt.³⁰

Naast beeldversterkerbuizen voor nachtkijkers is voor ruim 8 miljoen euro aan vergunningen verstrekt voor uitvoer naar Rusland van camera's voor "surveillance en beveiligingsdoeleinden", al dan niet met de toevoeging "civiel". De vergunning van 3,3 miljoen euro is voor de Russische kustwacht.³¹

Iets vergelijkbaars geldt voor **China**. Hoewel in de hier onderzochte periode slechts één vergunning boven de een miljoen euro voorkwam (naast tientallen kleinere), vallen al jaren de vele vergunningen op voor de Nederlandse export van camera's of beeldversterkerbuizen die op papier voor de beveiliging van elektriciteitscentrales, sportevenementen, bruggen of andere infrastructuur bestemd zijn.

Buiten de in de tabel genoemde grotere vergunningen vallen ook vergunningen op voor optische apparatuur voor de krijgsmachten van **Afghanistan** (268.000 euro), **Ecuador** (110.000), **Irak** (426.000), **Israël** (58.000), **Jordanië** (110.000), **Koeweit** (332.000) en **Maleisië** (572.000).

Tenslotte werden **radarsystemen** geleverd aan Libië, Mexico, Taiwan en Indonesië, voor zowel militair gebruik als voor verschillende "surveillance en beveiligingsdoeleinden" (zie onderstaande tabel). In het geval van Mexico is het bijzonder dat de radarapparatuur van Nederlandse makelij – naar alle waarschijnlijkheid Thales Nederland – door een onbekende Israëliëse partner wordt geleverd.

Daarnaast werd de radar vier maal gedemonstreerd in Algerije en eenmaal in Pakistan, zonder dat dit (voorsnog) tot orders leidde.

Tabel 2: **Exportvergunningen voor dual-use radar** (op bestemming)

Datum	Omschrijving	Eindgebruik	Bestemming	Waarde
06-06-2011	Radarsystemen	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (maritiem civiel)	Indonesië	418.220
07-07-2010	Draagbare rondzoekradar	Tbv militair gebruik	Libië	1.540.000
08-06-2009	Draagbare rondzoekradar	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (drugspreventie)	Libië	1.073.675
26-05-2010	Draagbare rondzoekradar	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (raffinaderij)	Mexico	1.250.000
17-05-2011	Draagbare rondzoekradar	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (raffinaderij)	Mexico	644.875
27-06-2011	Radarsystemen	Surveillance en beveiligingsdoeleinden (havens en luchthavens)	Taiwan	719.000

www.interpolitex.ru/en/site.xp/052053048124057051056056.html

²⁹ Met vestigingen in Haarlem en Moskou (zie bijvoorbeeld <http://www.lahouxoptics.ru/> en <http://www.lahouxoptics.nl/index2.html?show=welcome&sel=outdoor&suffix=UK>)

³⁰ Vergunning 28522614 van 8 oktober 2009, vervangen op 7 februari 2010 door vergunning 28744447 (correspondentie met Ministerie van EL&I, ontvangen 16 mei 2012).

³¹ Correspondentie met Ministerie van EL&I, ontvangen 16 mei 2012

- Chemicaliën

Nederland is een belangrijke exporteur van chemicaliën. Voor een deel daarvan geldt een vergunningplicht, vanwege het mogelijke gebruik in de productie van chemische strijdgassen. Hoewel deze stoffen ook totaal legitieme civiele toepassingen hebben, vindt de Campagne tegen Wapenhandel dat Nederland, juist als gastland van de verdragsorganisatie OPCW, de export van dergelijke stoffen zou moeten weigeren naar staten die het chemische wapenverdrag CWC niet hebben geratificeerd³².

De Nederlandse regering denkt daar anders over en staat al jaren exporten toe naar Israël en Taiwan. Sporadisch zijn er zelfs vergunningen voor Syrië. Op basis van een zogeheten eindgebruikersverklaring en een eigen risicoanalyse meent Nederland afdoende het risico op militair gebruik (lees: gifgas) te kunnen uitsluiten.

In het geval van Taiwan - geen verdragsstaat, want niet lid van de Verenigde Naties - voert Nederland daarnaast een heel creatieve argumentatie. "Nederland voert een één-China beleid, en dus ook ten aanzien van exportvergunningen voor chemicaliën naar Taiwan. Aangezien China is aangesloten bij het Chemisch Wapenverdrag worden aanvragen voor exportvergunningen van lijst-3 stoffen naar Taiwan niet a-priori afgewezen".³³

Ook tussen januari 2009 en juni 2011 verleende Nederland vergunningen voor Israël, Syrië en Taiwan, hoewel het in de gevallen van Israël en Syrië deze periode om beperkte hoeveelheden gaat.

Voor Taiwan daarentegen werden veel grote vergunningen afgegeven: voor fosfortrichloride twintig vergunningen met een totaalwaarde van ruim 26 miljoen euro, plus enkele voor fosforpentachloride (in totaal 1,2 miljoen euro) en fosforoxychloride (686 duizend euro). Als gebruik is ondermeer opgegeven de fabricage van brandvertragers, fosfieten en anti-oxydanten. Dat neemt niet weg dat juist fosfortrichloride ook een van de hoofdbestanddelen is voor de productie van mosterdgas. Hoewel Taiwan zelf ontkent een chemisch wapenprogramma te hebben beschikt het wel over de kennis en kunde ze te ontwikkelen.³⁴

Tabel 3: Exportvergunningen dual-use chemicaliën voor Israël en Syrië (2009 - juli 2011)

Datum	Omschrijving goederen	Opgegeven gebruik	Eindbestemming	Waarde (€)
02-10-2009	Fosforoxychloride	Onderzoek	Israël	2.200
28-09-2009	Ammoniumbifluoride	Etsen en activeren van metalen	Israël	2.155
29-01-2010	Fosfortrichloride	Vervaardiging van pesticiden	Israël	443
31-05-2010	Triethanolamine	Tbv de galvano-industrie	Israël	200
28-04-2011	Fosfortrichloride	Vervaardiging van pesticiden	Israël	8
04-03-2009	Triethanolamine	Tbv veterinair gebruik	Syrië	2.622

Gezien de serieuze vermoedens dat Israël en Syrië een chemisch wapenprogramma hebben³⁵ vinden wij het niet te verantwoorden dat Nederland voor die landen toch

³² <http://www.opcw.org/about-opcw/non-member-states/> Momenteel hebben Angola, Egypte, Noord-Korea, Somalië, Syrië en Zuid-Soedan nog niet getekend; Israël en Birma hebben wel getekend maar niet geratificeerd, en zijn dus ook geen verdragsstaat.

³³ Antwoorden op Kamervragen Van Velzen (SP), 2 juli 2007. Lijst-3 stoffen zijn proliferatiegevoelig, maar tegelijk ook tamelijk gangbaar in de civiele industrie.

³⁴ Zie ook: <http://www.nti.org/country-profiles/taiwan/>

³⁵ Zie bijvoorbeeld 'Libya and Syria top talks on chemical weapons between Ban and key official', UN News Centre, 1 maart 2012 (<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=41424&Cr=libya&Cr1=>); James Brookes, 'Israel's chemical weapons', 8 juli 2004 (<http://www.antiwar.com/orig/brooks.php?articleid=2957>); 'Israel's Secret Weapon', BBC documentaire, 17 maart 2003 (http://news.bbc.co.uk/1/hi/shared/spl/hi/programmes/correspondent/transcripts/17_03_2003.txt). Uit antwoorden op

vergunningen blijft toekennen, ook al zijn die in omvang niet groot. Nederland staat dergelijke orders toe “indien een aanvraag aan de voorwaarden voldoet en uit het advies van de inlichtingendiensten blijkt dat er geen informatie voorhanden is die wijst op banden van de ontvangende partij/eindgebruiker met proliferatie en/of militair gevoelige projecten”.³⁶ Dat laat onverlet dat het Nederland aan mogelijkheden ontbreekt om te controleren of de ontvangende partij ook daadwerkelijk de eindgebruiker is – in het geval van programma’s voor massavernietigingswapens al decennia een gangbaar rookgordijn.

- Overige opmerkelijke vergunningen

China

Nederland levert een onbemande helikopter voor ‘fotogrammetrie’ aan een Chinees bedrijf dat gespecialiseerd is in ‘remote sensing’ van het landschap.³⁷ Remote sensing is vaak een ander woord voor aardobservatie en kan zowel milieu- of meteorologische doelen dienen, maar evenzeer militaire doeleinden. Gegeven het Europese wapenembargo tegen China, de gevoeligheid van onbemande technologie en de greep van de Chinese staat en krijgsmacht op het bedrijfsleven, mag zo’n vergunning opmerkelijk genoemd worden.

Ook gingen voor bijna een miljoen euro zogeheten mutatiedempers naar China, die speciaal ontworpen werden om de Feng Yun 2 weersatelliet in goede positie te houden.³⁸

Iran

Opvallend zijn ook de vergunningen voor ‘kleppen’ en andere onderdelen voor de petrochemische industrie in Iran, 27 in totaal, met een gezamenlijke waarde van 13,4 miljoen euro. Na 2010 zijn dergelijke vergunningen niet meer afgegeven, mogelijk vanwege verscherpte VN-sancties richting Iran. De vergunningsplicht bestaat vanwege potentiële toepassingen in de productie van gifgas. Volgens het ministerie maken de betreffende onderdelen vaak deel uit van speciaal platform en ligt daarom gebruik voor een eventueel chemisch wapenprogramma niet voor de hand.³⁹

Rusland

Drie vergunningen van elk 200.000 euro voor “onbemande luchtvaartuigen” voor “surveillance en beveiligingsdoeleinden”.⁴⁰ Vanwege de weinig specifieke omschrijving is het niet duidelijk of hier om een militaire gebruiker of veiligheidsdienst gaat en voor welk doel deze drones gekocht zijn.

Syrië

Tenslotte is er een op het eerste gezicht opmerkelijke vergunning voor componenten voor de uitbreiding van een ‘bundellijnversneller’ in Syrië. Volgens het ministerie betreft het de uitbreiding van een bestaande versneller onder een technisch samenwerkingsproject van atoomagentschap IAEA, dat gericht is op analytisch onderzoek op het gebied van archeologie en milieu.⁴¹ Syrië werd in 2007 gebombardeerd door Israël vanwege een vermeende nucleaire installatie.⁴²

verschillende Kamervragen blijkt dat Nederland het bestaan van dergelijke programma’s ook niet betwist.

³⁶ Antwoorden op Kamervragen, 22054 nr. 117, 11 april 2007

³⁷ Vergunning 28839510 van 28 juni 2011 (waarde 254.800 euro) en correspondentie met Ministerie van EL&I, ontvangen 16 mei 2012

³⁸ Vergunning 28497938 van 29 oktober 2009 en correspondentie met Ministerie van EL&I, ontvangen 16 mei 2012

³⁹ Correspondentie met Ministerie van EL&I, ontvangen 16 mei 2012

⁴⁰ Vergunningen van 28 mei 2009, 25 januari 2010 en 16 februari 2011

⁴¹ Vergunning 28713797 van 16 maart 2011, correspondentie met Ministerie van EL&I, ontvangen 16 mei 2012

⁴² http://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Orchard

Verder kocht Syrië van Nederland in 2009 ook delen van pompen voor de olie-industrie – drie vergunningen van in totaal ruim veertigduizend euro.⁴³

⁴³ Vergunningen van 21 juli (2 stuks) en 25 september 2009

Conclusies en aanbevelingen

Merkwaardigerwijs valt de discussie over dual-use exporten tot nu toe vrijwel volledig buiten het parlementaire debat over het wapenexportbeleid, terwijl er alle aanleiding is dat integraal onderdeel te maken van dat wapenexportdebat, zeker waar krijgsmacht, politie of andere veiligheidsdiensten eindbestemming zijn. Niet de formele classificatie (militair c.q. dual-use) maar de klant/eindgebruiker (leger, politie, staatsveiligheid) zou doorslaggevend moeten zijn.

Tot dusverre blijven vele tientallen miljoenen euro's aan export van nachtzichtapparatuur en andere dual-use goederen buiten de wapenexportdiscussie, terwijl militaire eindgebruik is vastgesteld. Zeker voor bestemmingen die binnen het wapenexportdebat gevoelig, zo niet controversieel zijn, is een (parlementaire) discussie daarover essentieel. Zo zijn in deze briefing voorbeelden van grote exportvergunningen voor Libië, Saoedi-Arabië, Turkije, Egypte en Marokko genoemd waar normaal gesproken aan voorbij gegaan wordt. In het licht van de discussies over wapenexporten en de Arabische lente zijn dergelijke vergunningen absoluut relevant.

Om die reden bepleit de Campagne tegen Wapenhandel de **opname van een apart hoofdstuk over de dual-use export in de jaarlijkse wapenexportrapportage van de regering aan het parlement**, waarin ook zichtbaar wordt welke vergunningen bestemd zijn voor krijgsmacht, politie of andere veiligheidsorganisaties. Zo ontstaat inzicht in het niet-civiele gebruik van de dual-use exporten. Dat doet recht aan een substantiële stroom exporten die nu ten onrechte niet in de wapenexportdiscussie wordt meegenomen, maar die daarbinnen wel degelijk relevant is.

Daarnaast is het belangrijk dat meer zicht komt in de toepassing van het catch-all instrument. **Om die reden pleiten wij ook voor opname van een tabel met opgelegde catch-all beschikkingen in het jaarrapport wapenexportbeleid.**

Verder vindt de Campagne tegen Wapenhandel dat Nederland **geen export moet toestaan van dual-use chemicaliën naar staten die het chemische wapenverdrag CWC niet hebben geratificeerd**. Bij een aantal niet aangesloten landen bestaan serieuze vermoedens van een actief chemisch wapenprogramma. Mede omdat dergelijke staten geen partij zijn bij het CWC ontbreekt het Nederland aan afdoende controle op daadwerkelijk civiel gebruik van die stoffen.

In de vergunningenoverzichten van de overheid blijft vaak onduidelijk wie de eindgebruiker is, ofwel omdat die niet vermeld is, of wel omdat die voor velerlei interpretatie vatbaar is. Onder meer bij vergunningen voor optische en radarapparatuur is de eindgebruiker vaak militair gerelateerd en is duidelijkheid in de vergunningenoverzichten noodzakelijk voor een beoordeling van de vergunning. Zonder nadere duiding kunnen vergunningen voor 'surveillance of bewakingsdoeleinden' zowel voor particulieren/bedrijven als voor militairen dan wel andere overheidsdiensten zijn.

Nederland mag in Europa voorop lopen in het publiceren van informatie over exportvergunningen, de termijn waarop dat gebeurt is onnodig lang. In 2011 is daarover opnieuw beterschap beloofd door de regering en wel via een vernieuwd automatiseringssysteem dat in de loop van 2012 operationeel zou moeten worden. Op het moment van publicatie van deze paper – eind juni 2012 – is de meest recent beschikbare vergunningsinformatie een jaar oud, onaanvaardbaar naar de huidige maatstaven en mogelijkheden.

Daarom op deze plek nogmaals: maak eindelijk serieus werk van de **tijdige rapportage van dual-use vergunningen**.

Zonder donateurs geen Campagne tegen Wapenhandel

**Steun ons met een gift op rekening 39 04 07 380
t.n.v. Campagne tegen Wapenhandel, Amsterdam**